

نقدی بر کتاب «فهرست نویسی»

• سید مهدی طاهری

کارشناس کتابداری و اطلاع رسانی

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم

بهره‌گیری کند. به همین جهت، نهادهای مدنی و ناشران مجلات و کتاب‌ها باید شرایط و اسباب لازم برای تقویت سنت توصیف و نقد را فراهم سازند.

از سوی دیگر، پدید آورندگان کتاب‌ها (نویسندگان و مترجمان) نیز می‌توانند با مطالعه و اکتش جامعه نسبت به آثار خود از دیدگاه‌های حرفه‌ای جامعه فرهیخته آگاه شوند. این آگاهی باید با این هدف صورت گیرد که در پی بردن به نقاط ضعف و قوت آثار به آنها کمک کند. خوشبختانه، بسیاری از مؤلفان و مترجمان از فرهنگ توصیف و نقد استقبال کرده، آن را رویکردی برای رشد خود تلقی می‌کنند. در این میان، جامعه کتابدار و اطلاع‌رسان، به دلیل دسترسی گسترده به آثار منتشر شده و نیز به دلیل اشراف در معیارهای توصیف و نقد (که در برخی درس‌های خودآموخته‌اند)، همواره به نقد آثار جدید پیشقدم بوده‌اند و آن را یکی از کارکردهای حرفه خود دانسته‌اند. آنچه در پی می‌آید، تلاش کوچکی در این راستاست.

کتاب فهرست‌نویسی اثر خانم زهرا ابادری به آموزش عملی فهرست‌نویسی می‌پردازد و همان‌گونه که نویسنده در پیشگفتار ذکر نموده است: «هدف از تألیف کتاب آموزش فهرست‌نویسی به هنرجویان است... که سعی شده است مطالب فهرست‌نویسی به صورت روان و ساده بیان شود و به منظر رعایت و سادگی و دوری از پیچیدگی متن از توضیح قواعد انگلوآمریکن که شامل قواعد کلی فهرست‌نویسی است خودداری شده است.»

این کتاب ۹ فصل دارد؛ در ابتدای هر فصل هدف‌های رفتاری و در پایان هر فصل خلاصه‌ای از مطالب فصل و خودآزمایی ذکر شده است.

فصل اول اثر به معرفی «اجزای کتاب» پرداخته و آن را به دو جنبه ظاهری (جلد کتاب، قطع و اندازه کتاب، عطف یا شیرازه کتاب، کاغذ کتاب و روکش جلد) و داخلی (عنوان روی جلد، صفحه نیم عنوان،

• ابادری، زهرا. فهرست‌نویسی، تهران: زرین تکوک، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز برنامه‌ریزی و آموزش نیروی انسانی، ۱۳۸۲، ۱۹۲ صفحه، وزیری.

مقدمه

سنت توصیف و نقد کتاب از رویکردهایی است که جامعه فرهیخته از طریق آن نسبت به تولید علم و اکتش نشان می‌دهد. این رویکرد هم‌چنین نشان‌دهنده سلامت فکری جامعه علمی است. هر چه ابزارها و محیط توصیف و نقد فعال تر باشد، - مجلات و کانال‌های لازم برای تعامل با نویسندگان و مترجمان کتاب‌ها - جامعه می‌تواند از منابع دانش و دستاوردهای فکری اندیشمندان خود بیشتر

جامعه کتابدار و اطلاع‌رسان، به دلیل دسترسی گسترده به آثار منتشر شده و نیز به دلیل اشراف در معیارهای توصیف و نقد همواره به نقد آثار جدید پیشقدم بوده‌اند و آن را یکی از کارکردهای حرفه خود دانسته‌اند. آنچه در پی می‌آید، تلاش کوچکی در این راستاست

در فصل نهم، تعریف رایانه، انواع حافظه و نقش رایانه در بخش‌های گوناگون کتابخانه (بخش سفارش منابع بخش نشریات ادواری بخش امانت و بخش فهرست‌نویسی) ارائه شده است. دکتر زهرا ابادری در پایان کتاب فهرست منابع به‌کاررفته برای تألیف اثر را ذکر نموده است.

سادگی و روانی ارائه مطالب در کتاب و استفاده از فهرست‌برگه‌های نمونه و مثال‌های متعدد نیز ترتیب بیان مطالب و سیر اندیشه مؤلف از نقاط قوت اثر به‌شمار می‌آید.

***

اشکالات این اثر به سه گروه تقسیم می‌شود:

الف - اشکالات فنی: مانند معرفی سرعنوان‌های موضوعی که دارای ضعف‌های فراوانی است.

ب - کاستی‌ها: برای مثال به موارد مهمی هم چون عناوین قراردادی، عنوان فرعی، مندرجات و جز اینها هیچ اشاره‌ای نشده است.

ج - اشکالات تایپی

«سیر مطالب به ترتیب صفحات کتاب می‌باشد.»

۱. نویسنده محترم کتاب، در بخش جنبه ظاهری (ص ۱۲)، قطع و اندازه کتاب را معرفی نموده، به انواع رحلی، خستی، و... تقسیم کرده است (بدون ذکر اندازه آنها به واحد cm یا mm) در حالی که در فصل چهارم کتاب (ص ۷۰) قطع اثر براساس طول و عرض به سانتی‌متر برای ذکر در ناحیه مشخصات ظاهری (فیزیکی) آمده است.

طبق ترجمه قواعد فهرست‌نویسی انگلو امریکن (قانون - 2.5D، ص ۱۳۷) قطع کتاب باید براساس طول و عرض بر حسب سانتی‌متر یا میلی‌متر (برای اندازه‌های کمتر از ده سانتی‌متر) در ناحیه مشخصات ظاهری ذکر شود. هم‌چنین در دستنامه قواعد فهرست‌نویسی (دستورنامه فهرست‌نویسی کتابخانه ملی) (قانون 2.5D) پیشنهاد شده: «به طور معمول قطع اثر (طول و عرض) تعیین نمی‌شود، مگر اثر در قطع نامانوس منتشر شده باشد یا دو اثر با وضعیت نشر مشترک ولی در دو قطع مختلف چاپ شده باشد. در این صورت طول و عرض کتاب را به سانتی‌متر مشخص کنید؛

صفحه عنوان، و... تقسیم نموده است.

فصل دوم تاریخچه فهرست‌نویسی و سیر تکاملی قواعد آن را از قواعد کتابداران آمریکا در سال ۱۹۰۸ میلادی تا استاندارد بین‌المللی کتابنامه‌نویسی در سال ۱۹۶۹ میلادی شامل است. در ادامه این فصل تعریف فهرست‌نویسی و انواع آن (فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی) و نیز علائم مورد استفاده در فهرست‌نویسی (کاما، خط فاصله و...) بیان شده است.

فصل سوم، به معرفی منابع و ابزار فهرست‌نویسی فارسی و لاتین (کتاب‌شناسی‌ها، سرعنوان موضوعی فارسی، سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره و...)، مشخصات برگه فهرست‌نویسی و نحوه سفارش برگه‌های چاپی پرداخته است.

فصل چهارم، سطوح مختلف فهرست‌نویسی (براساس قواعد فهرست‌نویسی انگلو امریکن)، انواع فهرست‌ها (فهرست فرهنگی، فهرست تفکیکی و فهرست رده‌ای) بیان شده و در این بخش نحوه تهیه برگه مادر و روش ارائه اطلاعات در نواحی مختلف فهرست‌برگه و به‌کارگیری علائم فهرست‌نویسی همراه با فهرست‌برگه‌های نمونه توضیح داده شده است.

نویسنده در فصل پنجم انواع سرشناسه (نویسنده، سازمان و عنوان) و شیوه ارائه آنها در فهرست‌برگه و قواعد مربوط به آن را آموزش می‌دهد.

فصل ششم به فهرست تحلیلی و روش موضوع دادن به کتاب و تعداد سرعنوان‌های لازم برای هر اثر و شناسه‌های دیگر و هم‌چنین معرفی سرعنوان‌های موضوعی فارسی و انواع سرعنوان‌ها و علائم به‌کاررفته در آن، سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره و فهرست سرعنوان‌های سبزه با صفحاتی نمونه می‌پردازد.

در فصل هفتم کتاب، انواع فهرست‌برگه و تعداد برگه‌های لازم برای هر کتاب (براساس سرشناسه و شناسه‌های افزوده) و نحوه ساختن این برگه‌ها مدنظر بوده است.

فصل هشتم، انواع برگه‌های ارجاعی و روش ساختن آنها معرفی شده است. نویسنده در این فصل ارجاعات نگاه کنید به و نیز نمونه‌ای از صفحات فهرست مستند مشاهیر و مؤلفان را آورده که برای آشنایی بیشتر هنرجویان با این مبحث سودمند و ضروری است.

**سادگی و روانی ارائه مطالب
در کتاب و استفاده از
فهرست‌برگه‌های نمونه و
مثال‌های متعدد نیز ترتیب
بیان مطالب و سیر اندیشه
مؤلف از نقاط قوت اثر به
شمار می‌آید**

می‌شود (شایان ذکر است در خود کتاب نیز پیشگفتار بعد از فهرست مندرجات آمده است). (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۱۳).

۴. شماره‌گذاری صفحات که در بخش داخلی کتاب یاد شده، از اجزای کتاب محسوب نمی‌شود.

۵. تصاویر بخشی از متن است، نه از اجزای فیزیکی کتاب (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۱۴).

۶. زیرنویس و پانویس نیز قسمتی از متن کتاب است، نه جزئی مستقل (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۱۵).

۷. نویسنده در تعریف، پی‌افزود (Appendix) و پیوست‌ها (Supplements) را - که دو جزء متفاوت به شمار می‌آیند - با هم ترکیب کرده و یکی دانسته است (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۱۵).

۸. در صفحه ۱۶ کتاب آمده است: «از میان فهرست‌هایی که توضیح داده شده آنچه دارای اهمیت است و باید در فهرست برگه منعکس شود واژه‌نامه و کتابنامه است».

طبق قواعد فهرست‌نویسی انگلو امریکن و شیوه جدید کتابخانه ملی، نمایه نیز در پیشینه کتاب شناختی منعکس می‌گردد.

نخست، چون نویسنده بر اساس قاعده 2.5D قواعد فهرست‌نویسی انگلو امریکن عمل کرده، بهتر آن بود در صفحه ۱۲ اندازه هر یک از قطع‌ها را ذکر کند تا هنرجویانی که خواهان عمل به این قاعده‌اند از اندازه قطع آگاهی یابند. دوم، با توجه به اینکه در ایران اکثر قطع‌ها (قطع‌های معمولی) اسم خاصی دارد، بهتر است از همان اسم قطع در ناحیه مشخصات ظاهری استفاده شود. سوم، با توجه به اینکه این کتاب آموزش فهرست‌نویسی کتاب‌های فارسی و عربی است، شایسته است طبق دستور کتابخانه ملی که متناسب با انتشارات ایرانی است و هم‌چنین برای هماهنگی با این کتابخانه، از نام قطع‌ها در ناحیه مشخصات فیزیکی استفاده شود.

۲. در قسمت جنبه داخلی (ص ۱۳) «عنوان روی جلد» آورده شده است؛ در حالی که «عنوان روی جلد» از اجزای فیزیکی کتاب محسوب نمی‌شود؛ بلکه نوعی عنوان است (صدیق‌بهرادی، ۱۳۷۸، ص ۴۸؛ عصاره، ۱۳۷۹، ص ۳۶).

۳. در قسمت جنبه داخلی کتاب، پیشگفتار بعد از فهرست مندرجات ذکر شده که به طور معمول قبل از فهرست مندرجات ذکر

صفحات بعضی از آثار عکس یا جدول یا نمودار داشته باشد. چنانچه این صفحات نیز شماره گذاری شده باشند، ابتدا شماره صفحات کتاب را می نویسیم و سپس تعداد صفحات را که دارای تصاویر یا نمودار یا جدول هستند، داخل قلاب می گذاریم.»

این قاعده خاص زمانی است که این صفحات شماره گذاری نشده باشد و مثلاً در پایان کتاب آمده باشند که نویسنده به نادرست بیان داشته: «چنانچه این صفحات نیز شماره گذاری شده باشند» (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۸).

۱۸. در صفحه ۶۶ هنگام ذکر قوانین کتاب هایی که فاقد شماره گذاری یا دارای شماره گذاری گوناگون هستند بین اج. (بدون شماره گذاری یا شماره گذاری گوناگون) علامت (.) می آید (این علامت در تمام مواردی که از حروف اختصاری استفاده می شود، به کار می رود) (قواعد فهرست نویسی انگلو امریکن، ۱۳۷۱).

۱۹. در صفحه ۶۹ درباره آثار چند جلدی دارای صفحه شماری پی در پی، با ذکر مورد قبلی (علامت (.)، ص. (نشانه صفحات) داخل پرانتز قید می گردد که در کتاب به اشتباه خارج از پرانتز آمده است (صدیق بهزادی، ۱۳۷۸، ص ۴۱).

۲۰. در صفحه ۷۰ کتاب، قطع یا اندازه کتاب قبل از تصاویر، جدول و... آمده است در حالی که این بخش پس از تصاویر و پیش از مواد همراه اثر با علامت نقطه ویرگول (;) درج می شود (قواعد فهرست نویسی انگلو امریکن، ۱۳۷۱، ص ۱۳۷).

۲۱. در اکثر مثال های کتاب نواحی مشخصات ظاهری و یادداشت و ادامه فروست از فاصله ۲cm شروع شده اند؛ در حالی که در خود کتاب آمده: از فاصله ۳cm شروع می شود (عصاره، ۱۳۷۹، ص ۲۵).

۲۲. در صفحه ۸۵ در مورد کتابنامه به صورت زیر نویس به این صورت آمده است: «کتابنامه: به صورت زیر نویس» که علامت دو نقطه (:) اضافی است (صدیق بهزادی، ۱۳۷۸، ص ۵).

۲۳. در ناحیه یادداشت ها به برخی از موارد یادداشت، به ویژه یادداشت مندرجات (که از اهمیت خاصی به ویژه در آثار چند جلدی که هر جلد غیر از عنوان مجموعه دارای عنوان خاصی است، یا اثری که شامل چند اثر مستقل می باشد)، هیچ اشاره ای نشده است.

۲۴. در صفحه ۹۲ در مورد آثاری که دارای بیش از یک پدیدآورنده (کمتر از چهار پدیدآورنده) هستند، نام نخستین نویسنده را به عنوان سرشناسه معرفی نموده، که این قانون در صورتی است که هیچ یک از پدید آورندگان اصلی یا شاخص نباشند (قاعده 21.1A2 قواعد فهرست نویسی انگلو امریکن).

۲۵. در صفحه ۹۴ در مورد تالگان و نحوه سرشناسه قرار دادن

۹. در صفحه ۱۶ قسمت «خلاصه»، اجزای کتاب را جزو جنبه های ظاهری کتاب معرفی کرده، در صورتی که در ابتدای فصل اول (ص. ۱۱) اجزای کتاب را به دو بخش جنبه ظاهری و داخلی تقسیم نموده است.

۱۰. در صفحه ۲۵ کتاب در تعریف فهرست نویسی «ثبت مشخصات کتاب شناسی کتاب ها» آمده است: «مشخصات کتاب شناختی» صحیح است (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۱۹).

۱۱. در صفحه ۲۸ کتاب آمده است: «علامت نقطه (.) در پایان هر قسمت آورده می شود»؛ چنین قاعده ای در قوانین فهرست نویسی انگلو امریکن و دستنامه قواعد فهرست نویسی وجود ندارد (کوکبی، ۱۳۷۵، ص ۴۳).

۱۲. نویسنده محترم در صفحه ۴۳ در مورد اطلاعات درج شده در بخش توصیفی برگه فهرست نویسی تعداد صفحات و جلد های کتاب را به نادرست جزو اطلاعات وضعیت نشر ذکر کرده، حال آنکه در ناحیه مشخصات ظاهری بیان می شود (قواعد فهرست نویسی انگلو امریکن، ۱۳۷۱، ص ۱۲۸).

۱۳. نویسنده در صفحه ۴۴ کتاب، پیش از اینکه انواع پیشینه های کتاب شناختی ارائه شود، انواع فهرست ها (فرهنگی و مجزا) را توضیح داده است. با توجه به اینکه اثر آموزشی است هنرجویان پیش از آشنایی با انواع پیشینه های کتاب شناختی، قادر به درک انواع فهرست نخواهند بود.

۱۴. در صفحه ۴۵ کتاب برای شروع درج سرشناسه فاصله از سمت راست و نیز در فهرست برگه های نمونه ۲/۵ سانتی متر ذکر شده، که ۲ سانتی متر صحیح است (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۵۷؛ گیلوری، ۱۳۷۸، ص ۷).

۱۵. در مورد انواع عنوان مانند: عنوان برابر و عنوان به زبان دیگر (عنوان موازی) تنها در یک پانویس، آن هم به صورت مختصر توضیح داده شده است، هم چنین در مورد عناوین قراردادی و عنوان فرعی و موارد استثنایی عنوان (همچون شروع عنوان با اعداد و حروف اختصاری)، هیچ توضیحی ارائه نشده؛ حال اینکه ذکر این عناوین در اثر لازم است و ساده بودن اثر (از دیدگاه مولف) این امر را ساقط نمی کند.

۱۶. در صفحه ۶۲ کتاب، سلسله انتشارات، جزئی از ناحیه مشخصات ظاهری قید شده است؛ در صورتی که سلسله انتشارات (یا فروست) در ناحیه مخصوص خود (ناحیه فروست) ذکر می گردد (قواعد فهرست نویسی انگلو امریکن، ۱۳۷۱، ص ۱۳۹؛ سلطانی، راستین، ۱۳۷۹، ص ۲۳۴).

۱۷. در صفحه ۶۵ چنین آمده است: «ممکن است، تعدادی از

سرعنوانهای موضوعی فارسی بر مبنای سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره تدوین شده، چنین مطلبی تبیین نشده است؛ به هر حال توضیح کمتر از یک صفحه برای سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره و سیرز و آوردن ۱۱ صفحه نمونه مبهم به نظر می‌رسد.

۳۱. نویسنده محترم در صفحات ۱۱۳ - ۱۲۴ به معرفی سرعنوان‌های موضوعی فارسی پرداخته است (البته شش صفحه آن نمونه می‌باشد). سیر توضیحاتی که در مورد سرعنوان‌های موضوعی فارسی ارائه شده، بسیار پراکنده، ناقص و پراشتباه است؛ برای مثال:

یکم، علامت (-) و (--) در میان علائم ارجاعی بیان شده و هیچ توضیحی در مورد تقسیمات فرعی و انواع آن نیامده است. دوم، در بین علائم به علامت م. (مرتبط) اشاره نشده، بلکه در بحث ارجاعات ذکر شده است.

سوم، سرعنوان‌های ترکیب اسم و صفت، سرعنوان‌های ترکیب اسم و صفت مقلوب و سرعنوان‌های عبارتی را به نادرست از انواع سرعنوان‌های ساده (یا تکواژه‌ای) نام برده، در حالی که این سرعنوان‌ها از انواع سرعنوان‌های مرکب است (سلطانی، ۱۳۷۳، ص بیست و هشت).

چهارم، مثالی که برای موضوعات مرتبط در صفحه ۱۲۴ آمده است: «مانند کارگر و کارفرما»، یک سرعنوان عبارتی است، اما اینکه به چه سرعنوانی مرتبط می‌باشد، اشاره‌ای نشده است (صحیح: کارگر و کارفرما نسبت به کار و سرمایه) (سلطانی، ۱۳۷۳، ص. چهل و پنج).

پنجم، مثال برای موضوع اخص از موضوع اصلی: «مانند مسائل اجتماعی نسبت به اصلاحات اجتماعی» اشتباه است، که صحیح آن: «اصلاحات اجتماعی» نسبت به «مسائل اجتماعی» اخص تر است.

۳۲. در صفحه ۱۲۵ در معرفی سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره آمده است: «نخستین بار، در سال ۱۸۹۸م. کتابداران کتابخانه‌کنگره آمریکا آن را تدوین کردند». در صورتی که سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره شامل فهرست سرعنوان‌هایی است که از سال ۱۸۹۸ تاکنون توسط فهرست‌نویسان کتابخانه‌کنگره به کتاب‌های آن کتابخانه داده شده و ویرایش نخست آن بین سال‌های ۱۹۰۹ تا ۱۹۱۴ به صورت پراکنده انتشار یافته است (فتاحی، ۱۳۷۹، ص ۱۱۱).

۳۳. هم‌چنین در صفحه ۱۲۵ در مورد علائم ارجاعی سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره، به ارجاع SA و USE هیچ اشاره‌ای نشده است.

آنها توضیحاتی داده شده که بسیار ناقص است و به موارد دیگری که تنالگان سرشناسه قرار می‌گیرد و مواردی که سرشناسه قرار نمی‌گیرد، اشاره‌ای نکرده است.

۲۶. در صفحه ۹۴ در مورد تنالگان‌های دولتی آمده است: «تنالگان‌های دولتی مانند وزارتخانه‌ها، زیر نام کشورشان قرار می‌گیرند»؛ در حالی که در مثال‌های بیان شده، نام دانشگاه تهران و مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی قید شده که زیر نام ایران نمی‌آیند و هیچ توضیحی در این مورد ارائه نشده است.

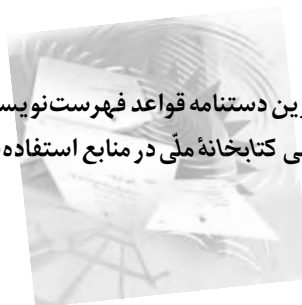
۲۷. در صفحه ۹۹ در مورد آثار گردآوری شده، به مواردی که گردآورنده سرشناسه قرار می‌گیرد (گردآوری آثار بیش از دو نفر و انتخاب عنوان مشترک توسط گردآورنده) هیچ اشاره‌ای نشده، (صدیق‌بهبزادی، ۱۳۷۸، ص ۸۵ - ۸۶) و فقط گردآوری از آثاریک شخص بیان شده است.

۲۸. در صفحه ۱۰۹ نویسنده محترم در تعریف فهرست تحلیلی آورده است: «فهرست تحلیلی عبارت است از: موضوع دادن به کتاب»، حال آنکه فهرست تحلیلی (یا پی‌نما) بخشی از پیشینه کتاب‌شناختی (فهرست برگه) است که در آن شناسه‌های افزوده ذکر می‌گردد و موضوعات یکی از انواع شناسه‌های افزوده هستند، و پس از آن در صفحه ۱۱۱ شناسه‌های افزوده را با مثالی مشخص کرده که گویای مطلب نیست و هیچ تعریفی از شناسه‌های افزوده ارائه نشده است، هم‌چنین در ادامه ذکر نموده اند کلمه عنوان را با یکی از حروف ذکر می‌کنند و توضیحی در این مورد که اگر سرشناسه عنوان باشد نیز به عنوان شناسه افزوده می‌دهند یا خیر، اشاره‌ای نکرده‌اند؛ با توضیحاتی که در مورد شناسه‌های افزوده داده‌اند، تصور نمی‌رود هنرجویان متوجه این مطلب شوند.

۲۹. در صفحه ۱۱۳ در تعریف سرعنوان‌های موضوعی آمده است: «کتاب‌های مرجعی هستند که واژه‌ها و اصطلاحات به کار رفته در یک زبان خاص را شامل می‌شود». این تعریف بیشتر شامل فرهنگ لغات یا واژه‌نامه‌ها می‌شود تا سرعنوان‌های موضوعی (سلطانی، راستین، ۱۳۷۹، ص ۱۸۹).

۳۰. در مورد سرعنوان‌های موضوعی توضیحات مختصر ارائه شده (مثلاً برای معرفی سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه‌کنگره و سیرز کمتر از یک صفحه) و در عوض برای سرعنوان‌های موضوعی نام برده شده در اثر ۱۷ صفحه نمونه آورده است. اگر نویسنده توضیحات بیشتری می‌آورد، یک یا دو صفحه نمونه هم کافی بود. البته لازم به ذکر است با توجه به اینکه کتاب آموزش فهرست‌نویسی منابع فارسی و عربی است، معرفی سرعنوان‌های موضوعی کنگره و سیرز ضرورتی ندارد و اگر هم قصد نویسنده بیان این مطلب بوده که

جای اثر وزین دستنامه قواعد فهرست نویسی به عنوان دستورنامه فهرست نویسی کتابخانه ملی در منابع استفاده شده در این اثر خالی است

همیشه این نام را برای خود به کار برده باشد که در این صورت نام مستعار سرشناسه قرار می‌گیرد (مثل: نیما یوشیج، ۱۳۳۸ - ۱۳۳۸، مستعار). نویسنده کتاب در مورد فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان (که براساس قوانین 22.1 تا 22.28 قواعد فهرست نویسی انگلوا می‌یکن تدوین شده است)، توضیحی نداده است و فقط به ذکر دو مثال بسنده کرده، که به هیچ وجه گویای مطلب نیست (مولوی، ۱۳۷۶).

۳۹. در صفحه ۱۷۲ ساختن برگه ارجاعی موضوعی را بیان نموده است نه در این فصل (هشتم) و نه در فصل ششم (که به معرفی سر عنوان‌های موضوعی مربوط می‌شود) در مورد شیوه ساختن برگه‌های ارجاعی موضوعی توضیحی داده نشده است و تنها مثال‌هایی آورده که برخی از آنها نیز اشتباه است، برای مثال: در صفحه ۱۷۳ خاورشناسان، به عنوان نمونه برگه مستند موضوعی تک واژه‌ای (جمع) ذکر نموده است:

خاورشناسان

* شرق شناسان

مستشرقین

ن.ن. ایران شناسان

در حالی که در صفحه ۱۷۵ می‌خوانیم: «ایران شناسان نیز نگاه کنید به مستشرقان»؛ یعنی از موضوع اخص نسبت به خاورشناسان (انتخاب شده) به مستشرقان که انتخاب نشده است، ارجاع داده است.

هم‌چنین در همین صفحه نمونه برگه مستند سرعنوان موضوعی عبارتی:

هنر و دین

* ایمان و هنر

* دین و هنر

* هنر و ایمان

ن.ن. اسلام و هنر

در صفحه ۱۷۷ مشاهده می‌شود: «اسلام و هنر نگاه کنید به:

۳۴. در صفحه ۱۳۲ در معرفی سرعنوان‌های موضوعی سیرزبه علائم ارجاعی هیچ اشاره‌ای نشده است در حالی که در معرفی دوسر عنوان قبلی ذکر شده بود.

۳۵. در صفحات ۱۴۴ - ۱۴۶ به روش ساختن برگه پدید آورندگان (مترجم و مصحح و...) اشاره نشده است.

۳۶. در صفحه ۱۴۵ آمده است: «به تعداد عناوین ذکر شده در قسمت فهرست تحلیلی برگه عنوان درست می‌کنیم در نتیجه ممکن است بعضی از کتاب‌ها بیش از یک برگه عنوان داشته باشند». با توجه به مورد ۱۵ این متن، هنرجو از این مطلب دچار سردرگمی خواهد شد که منظور تعداد عناوین ذکر شده در قسمت فهرست تحلیلی چیست؟! در ضمن مثال مربوط به این مطلب نیز فقط دارای یک شناسه افزوده عنوان است.

۳۷. در صفحه ۱۴۵ آمده است: «رف برگه مانند برگه مادر است...»، در صورتی که در مورد برگه مادر و ویژگی‌های آن هیچ اشاره‌ای نشده است و در همین فصل نیز با عنوان برگه مؤلف به کار رفته است؛ هم‌چنین جمله‌بندی و توضیحات پیرامون رف برگه نارسا است. مثلاً «پشت رف برگه به گونه‌ای قرار می‌گیرد که سوراخ برگه فهرست نویسی به طرف بالا قرار گیرد...»، اطلاعات مربوط به نسخه‌ها و جلدهای اثر و شماره ثبت آنها در پشت رف برگه به صورت وارونه نوشته می‌شود تا به راحتی قابل خواندن باشد (عصاره، ۱۳۷۹، ص ۱۷۲).

۳۸. در صفحه ۱۵۲ آمده است: «یک نویسنده ممکن است دارای نام مستعار و یا یک تخلص خاص باشد و گاهی آثار خود را با نام واقعی و گاهی نام مستعار چاپ کند. در این صورت باید نام واقعی او را به عنوان مستند انتخاب کرد و از شکل‌های مستعار به نام مستند وی ارجاع داد».

فهرست مستند اسامی مشاهیر و مؤلفان، اسامی ایرانی و غیر ایرانی را به دوره‌های مختلف تاریخی تقسیم کرده و برای هر یک جهت قرار گرفتن به عنوان سرشناسه دستور خاصی را بیان نموده است. گاهی ممکن است نام مستعار شخص نام ا شهر و متداول وی بوده و نویسنده

جای اثر وزین دستنامه قواعد فهرست‌نویسی به عنوان دستورنامه فهرست‌نویسی کتابخانه ملی در منابع استفاده شده در این اثر خالی است؛ چراکه این اثر حاصل تصمیم‌گیری‌های کمیته فهرست‌نویسی کتابخانه ملی برای فهرست‌نویسی کتاب‌های فارسی و عربی مطابق با استانداردهای رایج در امر فهرست‌نویسی براساس ویرایش دوم قوانین انگلو امریکن است. از آنجا که مطابق قوانین انگلو امریکن پیش‌رفته در موارد لازم تصمیم‌های کتابخانه ملی را بیان کرده است، بیشتر از همه مورد استفاده کتابداران قرار می‌گیرد.

منابع:

- انجمن کتابداران آمریکا، و دیگران. قواعد فهرست‌نویسی انگلو امریکن، ترجمه رحمت‌الله فتاحی، مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت فرهنگی، ۱۳۷۱.
- حرّی، عباس. آئین نگارش علمی، تهران: هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ۱۳۸۰.
- سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین. دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۷۹.
- سلطانی، پوری؛ فانی، کامران. سرعنوان‌های موضوعی فارسی، با همکاری مهناز رهبری اصل، ویرایش ۲، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۵.
- صدیق‌بهبادی، ماندانا. دستنامه قواعد فهرست‌نویسی، ویرایش ۳، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۸.
- عصاره، فریده. راهنمای عملی و قدم به قدم فهرست‌نویسی و رده‌بندی کتاب‌های فارسی براساس قواعد فهرست‌نویسی انگلو امریکن، اهواز: دانشگاه شهید چمران، اداره انتشارات و چاپ، ۱۳۷۹.
- فتاحی، رحمت‌الله. فهرست‌نویسی: اصول و روش‌ها، ویرایش ۳، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد، مؤسسه چاپ و انتشارات، ۱۳۷۹.
- کوکی، مرتضی. «بانقطه یا بی‌نقطه: اشتباهی متداول در فهرست‌نویسی انتشارات ایرانی». فصلنامه کتاب، ۷(۳)، پاییز ۱۳۷۵.
- گیلوری، عباس. فهرست‌نویسی توصیفی در کتابخانه‌ها، تهران: دبیرش، ۱۳۷۹.
- مولوی، فرشته، ویراستار. فهرست مستند اسامی و مشاهیر و مؤلفان، ویرایش ۲، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۶.

هنرودین» یعنی از اسلام و هنر که سرعنوان اخص نسبت به هنر و دین است، ارجاع نگاه کنید به (انتخاب نشده به انتخاب شده) داده است به هنر و دین (ضمناً پیش از تمام موضوعات انتخاب نشده علامت (*)) آمده است که فقط پیش از «ایمان و هنر» کافی است. (۴۰. در آغاز هر فصل تحت عنوان «هدف‌های رفتاری» و «انتظار می‌رود پس از مطالعه این فصل، هنرجویان بتوانند» و در پایان هر فصل تحت عنوان «خودآزمایی» مواردی ذکر شده که به هیچ وجه نمی‌توان از هیچ هنرجویی پس از مطالعه این اثر انتظار پاسخگویی داشت.

۴۱. اشکالات تایپی:

غلط‌های تایپی در یک اثر امری طبیعی است و تمام مؤلفان سعی در کم کردن این موارد دارند، اما در آثاری مثل آثار مربوط به فهرست‌نویسی با توجه به علائم و قواعد و ریزه‌کاری‌های خاصی که وجود دارد، می‌باید با دقت نظر بیشتری این اشکالات را به حداقل رساند، در مورد این اثر، باید گفت ظاهراً نویسنده محترم وقت بازبینی کتاب را نداشته‌اند؛ زیرا تعداد اشتباهات کتاب بسیار زیاد است، لذا فقط بعضی از آنها در ذیل می‌آید و به تعدادی از صفحاتی که اشکالات در آنها وجود دارند اشاره می‌شود:

یکم، در صفحه ۲۸ در قسمت کاربرد علامت (.)، فروست به اشتباه فهرست‌تایپ شده است (در ضمن جمله بندی این مطلب نیز نادرست است).

دوم، در صفحه ۱۲۵ در پانویس LCSH به اشتباه LCS تایپ شده، هم‌چنین واژه‌های USA (صحیح used)، Broder (صحیح: Broader)، و Narrow (صحیح: Narrower).

سوم، اشکالات تایپی علائم در مثال‌ها: صفحه ۳۱ بین محل نشر و ناشر، هم‌چنین بعد از مشخصات ظاهری (مثال دوم)، و صفحات: ۵۹، ۷۱، ۷۰، ۷۳، ۷۵، ۷۷، ۷۶، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۵، ۹۷، ۹۸، ۱۰۱، ۱۴۳، ۱۴۴ و...

۴۲. فهرست منابع: اولاً اشکالات فراوانی در علامت‌گذاری‌ها وجود دارد؛ ثانیاً سرعنوان‌های موضوعی فارسی به اشتباه این‌گونه نوشته شده است:

«کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران. سرعنوان‌های موضوعی فارسی. زیر نظر پوری سلطانی و کامران فانی، ویرایش ۳، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۸۱)، که صحیح آن: سلطانی، پوری؛ فانی، کامران. سرعنوان‌های موضوعی فارسی، با همکاری مهناز رهبری اصل، ویرایش ۳، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۸۱) است. (حرّی، ۱۳۸۰).